

TA'LIM JARAYONIDA INNOVASION TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA TALABALARDA KOGNITIV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH MAZMUNI, SHAKL VA VOSITALARI, NATIJALARI

Umida Muzaffarovna Imomova
Termiz davlat universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqola talabalarda kognitiv kompetensiyalarni shakllantirishda shakllantirish mazmuni, shakl va vositalari, natijalari va ularning yechimini taklif etish va pedagogik innovatsiyalarni amalga oshirish konsepsiyalarini va ta'lim texnologiyalarining rasmiy va norasmiy o'qitish shakllarini tahlil qilish kabi bir qancha muammolarni o'rganadi.

Kalit so'zlar: Pedagogik jarayon, loyihalashtirish, ta'limiy ehtiyoj, professional bilim, psixologik-pedagogik yo'nalish, kasbiy-ijodiy yo'nalish.

Аннотация: В данной статье исследуется несколько проблем, таких как содержание, формы и инструменты формирования когнитивных компетенций у учащихся, их результаты и анализ концепций для предложения их решения и внедрения педагогических инноваций, а также формальных и неформальных форм преподавания образовательных технологий.

Ключевые слова: педагогический процесс, проектирование, образовательная потребность, профессиональные знания, психолого-педагогическое направление, профессионально-творческое направление.

Abstract: This article explores several problems such as the content, forms and tools of formation in the formation of cognitive competencies in students, their results and the analysis of concepts for proposing their solution and the implementation of pedagogical innovations and formal and informal forms of teaching of educational technologies.

Keywords: Pedagogical process, design, educational need, professional knowledge, psychological and pedagogical direction, professional-creative direction

O'qituvchi shaxsining o'quvchilarning o'qishi va rivojlanishiga ta'sirining samaradorligi uning kompetentlik darajasi bilan belgilanadi. Bugungi kunda butun dunyo ta'lim tizimida kompetensiyaga asoslangan yondashuv faol rivojlanmoqda. Biroq, ko'plab tadqiqotlarga qaramay, hali ham kasbiy pedagogik kompetensiya tushunchasi va mezonlarining aniq ta'rifi va tavsifi mavjud emas. Eng umumiy shaklda kompetensiya mutaxassis-o'qituvchining malakasi va kasbiy mahoratining yetarli darajasi sifatida tushuniladi. Tadqiqotchilarning fikrlariga ko'ra, kompetentli o'qituvchi ilm-fan asoslari va ular bilan bog'liq bo'lgan ko'nikmalarni egallagan bo'lishi bilan bir qatorda o'zining professional rolini va butun dunyo bilan o'zaro aloqalarini muvaffaqiyatli bajarish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarga ega bo'lishi zarur. Shunga ko'ra, pedagogik kompetensiya mezonlari samarali darslarni o'tkazish, aloqa jarayonlarini boshqarish, qarorlarni ishlab chiqish va qabul qilish texnologiyalarini o'zlashtirishdir. Kompetentli o'qituvchi quyidagi bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak:

- o'qitiladigan mavzuning mazmunini bilish;
- psixologik prinsiplarni qo'llay olish;
- rivojlanish psixologiyasini bilish va ularni qo'llash qobiliyati;
- talabalar, ota-onalar, hamkasblar harakatlariga yetarlicha javob berish qobiliyati;
- yangi vaziyatlarga va yangiliklarga moslashish qobiliyati.

Ideal (kompetentli) o'qituvchi - bu faol fuqarolik pozitsiyasiga ega, odamlarga xizmat qilishga yo'naltirilgan ko'p qirrali shaxs. Bir qator shaxsiy xususiyatlar ushbu yo'nalishga mos keladi:

- bolalarga muhabbat;
- rivojlangan axloqiy tuyg'ular (gumanizm, adolat, talabchanlik);
- keng va mazmunli kognitiv qiziqishlar (o'z sohasidagi bilimlar, umuman qiziquvchanlik);
- pedagogik optimizm (quvnoqlik);
- nisbiy kuch va o'z-o'zini boshqarish;
- pedagogik takt (sezgirlik, talabaga nisbatan individual yondashish);
- pedagogik sezgi (muayyan o'quvchi shaxsiyatidagi asosiy narsani va sinfdagi vaziyatni tez anglash).

• Ilmiy-pedagogik adabiyotlar tahlili asosida o'qituvchining kasbiy malakasini rivojlantirishning oltita darajasini ajratish ko'rsatish mumkin: tinglovchi - o'qituvchi, usta o'qituvchi, novator o'qituvchi, tadqiqotchi o'qituvchi, professional o'qituvchi.

Pedagogik kompetensiya tarkibida uchta asos ajratiladi:

faoliyat (pedagogik faoliyatni mustakil va mas'uliyatli amalga oshirishning bilimlari, qobiliyatlari, ko'nikmalari va individual usullari);

kommunikativ (bilim, qobiliyat, maxorat va pedagogik aloqani ijodiy amalga oshirish usullari);
shaxsiy (o'z-o'zini rivojlantirish zarurati, shuningdek, bilim, ko'nikma, o'zini rivojlantirish ko'nikmalari).

Pedagogik kompetensiya o'qituvchidan keng qamrovli pedagogik, psixologik, ijtimoiy, fiziologik, madaniy va boshqa muammolarni tushunishni talab qiladi.

O'qituvchining ishi talabalarni o'qitish va tarbiyalash darajasi ko'rsatkichlari bo'yicha baholanadigan ob'ektiv usullardan farqli o'laroq, sub'ektiv usullardan foydalanganda diagnostika o'qituvchi o'zi o'qiladigan, tasavvur qiladigan va ma'lumot beradigan narsalar asosida amalga oshiriladi. O'qituvchi faoliyati va shaxsiyatini baholashda uning o'zining kasbiy qadr-qimmatini hisobga olish kerak.

O'qituvchi har bir darsda "yashaydi", talabalar uchun va o'zi uchun kerakli psixologik qulaylik va muvaffaqiyat holatini yaratadi, shu bilan birga katta mamnuniyatni qabul qiladi. Bunday holda, o'qitish endi axborotni translyasiya qilish xususiyatiga ega emas, balki o'quvchilarning bilish faoliyatini rag'batlantirish va faollashtirish xususiyatiga ega bo'ladi. O'qituvchining ishi - bu eng murakkab ruhiy haqiqat, bu uch o'lchovli makon bo'lib, uchta o'zaro bog'liq bo'shliqdan iborat: o'qituvchining shaxsiyati, o'qitish faoliyati, pedagogik aloqa.

Zamonaviy talablar asosida o'qituvchining kasbiy malakasini rivojlantirishning asosiy usullarini aniqlash mumkin:

1. uslubiy birlashmalarda, ijodiy guruhlarda ishlash;
2. ilmiy-tadqiqot faoliyati;
3. innovasion faoliyat, yangi pedagogik texnologiyalarni rivojlantirish;
4. pedagogik yordamning turli shakllari;
5. pedagogik tanlovlar va festivallarda faol ishtirok etish;
6. o'z o'qitish tajribasini translyasiya qilish;
7. AKTdan foydalanish va boshqalar.

Ammo sanab o'tilgan usullardan hech biri samarali bo'lmaydi, agar o'qituvchining o'zi o'zining kasbiy malakasini oshirish zarurligini anglamasa.

Kasbiy kompetensiyani rivojlantirish - bu kasbiy tajribani assimilyasiya qilish va modernizasiya qilishning jadal jarayoni bo'lib, bu individual kasbiy fazilatlarini rivojlantirishga, kasbiy tajribani to'plashga olib keladi, bu doimiy rivojlanish va o'z-o'zini takomillashtirishni o'z ichiga oladi.

Kasbiy kompetensiyani shakllantirish bosqichlarini ajratish mumkin: ehtiyojni anglash, o'z-o'zini rivojlantirishni rejalashtirish (maqsadlar, vazifalar, yechimlar); o'zini namoyon qilish, tahlil qilish, o'zini tuzatish. Umuman olganda, o'z-o'zini rivojlantirish jarayoni biologik jihatdan belgilanadi va o'z hayotini va shu sababli o'z rivojlanishini ongli ravishda tashkil etadigan shaxsning ijtimoiylashuvi va individuallashuvi bilan bog'liq.

O'qituvchining kasbiy kompetensiyasi haqida gapirganda, o'qituvchi portfelini yaratishni eslatib o'tmaslik mumkin emas. Portfel - bu kasbiy faoliyatning aks-oynasi bo'lib, uning shakllanishi davomida

o'zini o'zi baholash amalga oshiriladi va o'z-o'zini rivojlantirish zarurati amalga oshiriladi. Portfolio yordamida o'qituvchilarni sertifikatlash muammosi hal qilindi, chunki bu yerda kasbiy faoliyat natijalari to'planadi va umumlashtiriladi. Portfolio yaratish o'qituvchi faoliyati va uning kasbiy kompetensiyaini rivojlantirish uchun yaxshi motivasion asosdir.

O'qituvchining kasbiy fazilatlarini ya'ni tashkiliy ko'nikmalar:

- talabalar darsdan tashqari ishlar tizimiga yuqori darajada jalb qilinishiga yordam berish;
- talabalar o'rtasida vazifalarni samarali taqsimlash;
- talabalar birgalikdagi faoliyatini yuqori sifatli tashkil etish;
- birgalikda talaba faoliyatini kasbiy rejalashtirish va tashkil etish, mualliflik xuquqi texnikasidan foydalanish;

- ehtiyojga qarab, ko'rgazmali va uslubiy ko'llanmalardan muntazam foydalanish;
- analitik fikrlashni rivojlantiradigan, o'quv dasturidan tashqariga chiqadigan ijodiy vazifalarni taklif qiladi;

- o'quv jarayonida o'z diagnostikasi, nazorat qilish va o'lchash materiallaridan foydalanish.

- Umumiy ta'lim qobiliyatlarini shakllantirish:

- mustaqil kognitiv ijodiy faoliyatni rivojlantiradi;

- talabalar orasida o'zini o'zi boshqarish va o'zini o'zi qadrlash

- ko'nikmalarini shakllantirish;

- talabalarda o'z-o'zini tarbiyalash va o'zini rivojlantirish istagini

- rivojlantirish.

Psixologik va pedagogik kompetensiya:

ta'lim jarayonida qulay mikroiklimni yaratish;

talabalar o'rtasida bilim olishga mas'uliyatli munosabatni shakllantirish;

talabalar jamoasini saqlab qolish istagi;

talabada yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar to'g'risida ota-onalarga zudlik bilan xabar berish qobiliyati.

Talabalar bilan o'zaro munosabatlar:

qo'shma ta'lim faoliyatida shaxsiy qiziqish va moyillikni hisobga olish;

talabalar bilan korreksion ishlari.

Muloqot sifatleri:

emosional obrazli nutqqa egalik qilish;

auditoriyaning turli a'zolari bilan vakolatli va samarali aloqalarni o'rnatish;

ta'limning turli bosqichlarida talabalar bilan dialog o'rnatish qobiliyati;

talabalar bilan muloqotda samimiy va do'stona ohang;

har bir talabaning imkoniyatlarini adolatli baholash;

talabchanlik.

О‘quv va uslubiy maxorat:

о‘quv materialini tushunarli tarzda tushuntirish qobiliyati;

talaba uchun muvaffaqiyat holatini yaratish;

о‘qitiladigan mavzu doirasida o‘qituvchining bevosita bilim va ko‘nikmalari.

Adabiyotlar:

1. Азизходжаева Н. Н. *Педагогические технологии и педагогическое мастерство*. Учеб. пособие для магистратуры всех специальностей. -Т.: ТГПУ, 2003.

2. Алексеева Н.А. *Формирование коммуникативной креативности будущего специалиста в процессе обучения иностранным языкам*: дис... канд. псих. наук, Н. Новгород, 2008.

3. Алимов А.А. *Узлуксиз таълим тизими ўқитувчиларининг инновацион фаолиятини шакллантириши усуллари // Халқ таълими*. -Тошкент, 2015.

4. Ангеловски К. *Учителя и инновации*: Кн. для учителя /К. Ангеловски: пер. с макед. - М.: Просвещение, 1991.